

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת וירא תשע"ד

שומר פיו ולשונו - שומר מצרות נפשו

האנשים למלך סדום, במקום לגיירם? הרי אברהם כל ימיו מקרב אנשים לאמונה בה'. רוצה לגייר את כל באי העולם. אז למה את האנשים האלה, שהיו כבר ברשותו, הוא שולח בחזרה למלך סדום? כנראה שכונתו של אברהם אבינו היתה לקדש שם שמים. לא לקחת ממלך סדום מחוט ועד שרוך נעל, וגם לא עבדים, כדי שמלך סדום לא יאמר "אני העשרתי את אברהם, ולא הקב"ה העשיר אותו" (שם יד, כג ורש"י שם). אלא שחז"ל אמרו שאברהם טעה כאן. היה צריך לקחת את אנשי סדום לשיבה שלו, ולא לנתר עליהם בגלל החשבון הזה, שמא יאמר מלך סדום "אני העשרתי את אברהם, ולא הקב"ה העשיר אותו". קידוש השם הזה לא היה שקול כנגד חילול השם שיצא מכך, שאנשים אלה נהיו עכשיו רשעים גמורים, עד שמוכרחים להשמידם. אם אברהם היה לוקח אותם ומגיירם, היה קידוש השם יותר גדול. כשיש יותר מאמינים בה', זהו קידוש השם הכי גדול, וכשאנשים לא מאמינים, זהו חילול השם הכי גדול שיכול להיות⁴.

לכן, לעניות דעתי, כשאדם נכשל והולך לעשות דבר שלא מתאים לבן ישיבה לעשות, למשל: הולך לצפות בסרט שלא ראוי ללכת אליו, שזה דבר גרוע לכשעצמו, אבל אם בגלל זה הוא "מוריד" את הכפה וחושב שבזה הוא ימנע את חילול השם - לעניות דעתי זהו חילול השם עוד יותר גדול, שהרי הוא מראה את עצמו כאילו הוא נמנה על ציבור האנשים שאינם שומרים תורה ומצוות ח"ו. זהו חילול השם עוד יותר גדול. אם הוא דתי ורק הולך לסרט שלא כ"כ מתאים ללכת לשם, זה דבר אחד. אבל אם הוא גם מראה ח"ו כאילו הוא כופר בכל התורה, זהו כבר דבר אחר לגמרי, וזהו חילול השם הכי גדול. מותר "להוריד" את הכפה כדי לחפוף את הראש, או לשחות בים, או כדי להסתפר, אבל להוריד את כפה כדי להתחזות לחילונו, זהו חילול השם גדול מאד. לכן, אפילו אם אדם עושה לפעמים דברים שלא מתאים לבן ישיבה לעשות, בכל זאת שלא יוריד את הכפה להראות ככופר, כי זהו חילול השם הרבה יותר גדול, וגם גובל ביהרג ואל יעבור. לא ממש יהרג ואל יעבור, אבל קרוב מאד לזה. התיירו לעשות דברים כאלה לאנשים שעסקו בחילוף ילדים מצפרני המסיון, או מקיבוצים שמחנכים בהם לכפירה, כדי להביאם לקיבוצים דתיים או לשיבות וכדו'. בשביל פיקוח נפש רוחני כזה, התיירו להתחזות לחילונו. אבל סתם כך להתחזות לחילונו - זה חילול השם גדול, וקרוב ליהרג ואל יעבור.

דעות נוספות, למה נגזרה גלות מצרים

סברה אחרת שאמרו בגמרא, "מפני מה נענש אברהם אבינו, ונשתעבדו בניו למצרים" - "מפני שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים", וגייס אותם למלחמה נגד אמרפל וחבריו, שנאמר: "וַיִּרְקֵךְ אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת, וַיְרַדְּף עַד

חשבון מוטעה של אברהם אבינו בהחזרת הנפש למלך סדום

בפרשתנו מובא הענין של הפיכת סדום. לפני שה' הופך את סדום, הוא אומר: "הַמְּכֹסֶה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה"? (בראשית יח, יז) "לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו. אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו¹ - שלו הן" (רש"י שם), וא"כ לא מן הראוי להפכן בלי לומר לו דבר. כמו כן, הרי "קראתי אותו אברהם - אב המון גוים - ואיך אשמיד את הבנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי"? (רש"י שם) לכן ה' רוצה לגלות לאברהם מה שעומד לקרות בסדום.

והנה, שבעים פנים לתורה, וא"כ אולי מותר לומר פירוש נוסף², למה רצה ה' לגלות לאברהם מה עומד לקרות בסדום. הגמרא הרי שואלת, "מפני מה נענש אברהם אבינו, ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים"? (נדרים לב, א) הגמרא מביאה כמה תשובות לזה, ואחת התשובות היא, שגלות מצרים נגזרה בגלל שאברהם אבינו החזיר למלך סדום את הנפשות שהציל במלחמה (בראשית יד, כא-כג). אמנם מלך סדום ביקש ממנו "תן לי הַנְּפֹשׁ וְהַרְכָּשׁ קַח לָךְ" (שם, כא), אבל אברהם לא היה צריך להסכים לזה, שהרי עוד לפני המלחמה עם אמרפל נאמר כבר ש"אֲנִישֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחָטְאִים לֵה' מְאֹד" (שם יג, יג), ואברהם ידע מזה. אם כן, היה צריך לקחת את הנפשות שהציל במלחמה לשיבה שלו וללמד אותם להיות בעלי חסד, ולא לשלוח אותם ל"ישיבה" של בָּרַע מלך סדום, ששם לומדים את ההפך הגמור. לכן, לפני שה' משמיד את סדום, הוא רוצה להראות לאברהם את התוצאה מן הטעות שעשה. החזרת את האנשים למלך סדום - ראה מה גרמת. גרמת שאצטרך להמית אותם במיתה משונה. אם היית לוקח אותם לשיבה שלך, הם היו צדיקים, או לפחות לא היו רשעים כאלה, ולא היו מתים. אבל עכשיו - צריך להמיתם.

אולי מותר לומר, שזו הסיבה לכך שאברהם מתאמץ כל כך להתפלל עבורם. אולי יש חמישים צדיקים, אולי יש פחות, מְנוּסָה בכל דרך למנוע את הגזרה. הוא לא מצליח בזה, אבל זהו שיעור "מוסר" לאברהם אבינו, על כך שהחזיר את האנשים למלך סדום. כך על כל פנים לפי הדעה בגמרא, שלא נהג נכון כשהחזיר את הנפש למלך סדום. צריך להודיע לו על תוצאות המעשה שעשה, "לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְיָנָה אֶת בְּנֵי וְאֶת אֶתְרֵיוֹ", שלא יעשו כך פעם נוספת, לנתר על קירוב רחוקים לאמונה, אלא ילמדו אותם דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, כדי שלא יאבדו בזה ובבא³. אולי מותר לפרש כך את דברי ה' על אברהם ("הַמְּכֹסֶה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה"? (!), למרות שרש"י לא פירש כך.

האם כדאי להתחזות לחילונו כדי למנוע חילול השם?
למה באמת עשה אברהם את הדבר הזה? למה מסר את

יקרה, אלא רק אומר לו מה רצונו שיקרה. אם כך, בצדק יכול משה רבינו לשאול: מה לעשות במקרה שישראל לא ישמעו לי? אלא שאם כך, הרי שהתמיהה חוזרת לכיוון השני: אם שאלתו של משה מוצדקת, מדוע הוא נענש עליה? התשובה שצריכים לומר היא, שמשה לא נענש על עצם הספק, אלא על צורת ההתבטאות שלו. היה צריך לומר: "ואם לא יאמינו לי", או "פן לא יאמינו לי", ולא "והן לא יאמינו לי", שנוסח זה נוטה להתפרש, שרואי לא יאמינו לו. לכן נענש כפי שנענש⁶.

הראיה שזה היה הדקדוק עם משה רבינו, כי אח"כ, כשה' אומר למשה "הן קרבו ימיה למוות" (דברים לא, יד), הוא אומר לה: הרי קלסתיך בלשון "הן" - "הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים" (שם י, יד) - ואיך אתה משתמש באותה לשון, לגזור עלי מיתה ולומר לי "הן קרבו ימיה למוות"? אמר לו הקב"ה: אי אתה זכור, בשעה ששלחתיך לגאול את ישראל ממצרים, אמרת לי "והן לא יאמינו לי"? לכן גם אני משתמש בלשון זו - "הן קרבו ימיה למוות" (דבר טו, ו). משמע, שהטענה היא על המלה "והן", שהיה צריך לומר "ואם לא יאמינו לי", ולא "והן לא יאמינו לי".

רואים גם כאן, עד כמה מדקדק הקב"ה עם צדיקיו. אפילו על פגם קטן באופן ההתנסחות שלהם, אם נשמע ממנו איזה דבר שאינו הגון, גם אם לא זו היתה כוונת המדבר - הקב"ה מדקדק עליהם.

לא לפתוח פה לשטן

ובאמת, כל אדם צריך להזהר מאד בלשונו, שלא לומר דברים שליליים, או דו משמעיים, שיכולים להתפרש גם לשלילה. חז"ל הזהירו אותנו, "לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן" (ברכות ס, א). שמשמעות דבריה תהיה ברורה לטובה, ולא לאופן אחר. הפוסקים כתבו, כשאומרים "זכרנו לחיים" בעשרת ימי תשובה, יש להקפיד ולומר "לחיים" בשן"א, ולא "לחיים" בפת"ח, כי "לחיים" בפת"ח עלול להשמע כ"לא חיים" (=לא חיים), "ובימים האלו שהם ימי דין, צריך לדקדק ולפרט היטב תפלתו" (משנ"ב סי' תקפ"ב ס"ק ט"ז). כי הקב"ה מדקדק עם כל אדם על משמעות הדיבור שלו.

חז"ל אומרים בירושלמי (ברכות פ"ד ה"א), שחנה, ע"י שריכתה בתפילה, קיצרה בימיו של שמואל. חנה אמרה "וּנְרָאָה אֶת פְּנֵי ה' וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד עוֹלָם" (שמו"א א, כב), והלא אין עולמו של לוי אלא חמישים שנה - שנאמר: "וּמִן הַיָּמִים שָׁנָה לְשׁוֹב מִצְרָאֵל הָעֶבֶדְהָ" (במדבר ח, כה) - ולכן נפטר שמואל כשהיה בן חמישים ושתים שנה (מ"ק כה, א), חמישים שנה לאחר שהביאה אותו אמו לשילה (כשהיה בן שנתים). בכבלי מובא שהיו חשבונות אחרים לקב"ה למה להמית את שמואל בגיל צעיר כל כך (ע"י תענית ה, ב). אבל הירושלמי אומר את הדבר הזה, שמפני שחנה הרבתה בתפילה, ולא דקדקה במה שאמרה - ודאי התכוונה לטובה, שיֵשֶׁב שם עד עולם, אפילו עד גיל מאה, ועד מאה ועשרים - אבל היות ויש איזו משמעות של "עולם" אצל בן לוי שהיא משמעות של חמישים שנה, זה גרם ששמואל חי רק חמישים שנה מאז שחנה הביאה אותו לשילה.

יש גמרא נפלאה שקשה לכאורה להבין אותה, אבל הגמרא אומרת, שע"י שאברהם אבינו אמר לנערו "וּנְשַׁתְּחָה וְנִשְׁבַּח"

דָּן" (בראשית יד, יד; נדרים לב, א). היה אסור לאברהם לגייס את החניכים הללו, שלומדים תורה, לצבא. נכון שהיו לו רק מעט לוחמים נגד ארבעת המלכים, אבל היה אסור לגייס לומדי תורה למלחמה. זו הסבה השנייה, למה נענש אברהם בגלות של ארבע מאות שנה.

דעה שלישית שנאמרה בגמרא "מפני מה נענש אברהם אבינו, ונשתעבדו בניו למצרים" - מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שהבטיח לתת לו את א"י (בראשית טו, ז), ושאל אותו: "בַּמָּה אֲדַע כִּי אֵינְשָׁנָה" (שם, ה). והנה, כבר הביא רש"י, שאברהם לא הסתפק ח"ו בקיום הבטחת ה', אלא כוונתו היתה לשאול, באיזו זכות יתקיימו בניו בְּאַרְץ (רש"י שם, ו). אם כך, למה נענש על שאלתו? מה רע בשאלה הזו? התשובה היא - בגלל נוסח השאלה. מנוסח השאלה משמע, שאברהם מסתפק ח"ו בקיום הבטחת ה'. היה צריך לומר "באיזו זכות אירש את הארץ", או "באיזו מצוה", או משהו מעין זה. אבל הוא אומר "בַּמָּה אֲדַע", לשון שיש בה משמעות של פקפוק וחסרון אמונה בדברי ה', לכן נגזר על בניו לאבד את הידיעה והאמונה בה', לשקוע במ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן" (רמב"ם הלכ' עבודת כוכבים פ"א ה"ג), ושיהיה צורך בעשרת המכות ובכל הנסים הגדולים ובקריעת ים סוף, כדי להחזיר את ישראל למצב של "וַיֵּאֱמִינוּ בַּה' וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוּ" (שמות יד, לא). הכל בגלל פגם דק בלשון שנקט אברהם בְּדַבְרוֹ עם ה', שהיה נראה ממנו כאילו הוא מפקפק בהבטחת ה'⁵.

גם אצל משה הקב"ה מדקדק על פגם קל בלשונו

גם אצל משה רבינו מוצאים, שנענש על ניסוח בלתי הגון שהוציא מפיו. כשה' אומר לו: "כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי..." (שמות ג, טז), הוא אומר: "וַהֲהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי, כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֵי ה'" (שם ד, א). בגלל אמירה זו ה' אומר לו "מִזֶּה בְּיַדְךָ" (שם, ב), לרמוז לו שְׁמִנָּה שבידך אתה חייב ללקות (רש"י שם). אח"כ הוא משליך את המטה והמטה נהפך לנחש, "לרמוז לו שסיפר לשון הרע על ישראל, וְתַפֵּשׂ אומנותו של נחש" (רש"י שם ד, ג) [שהיה הראשון בעולם שדיבר לשון הרע (ע"י בראשית ג, ה)], ואח"כ ידו מצטרעת (שמות ו, ד), מפני שהמדבר לשון הרע לוקה בצרעת (רש"י שם).

וצריך להבין: מה היתה ה"הנהגה" אמינא של משה רבינו שישראל לא יאמינו לו, אחרי שה' אמר לו במפורש "וַיִּשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ"? (שם ג, יח) נראה שהתשובה לזה היא פשוטה: כשה' אמר למשה "וַיִּשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ", הוא לא התכוין לומר שזה מה שעתידי לקרות. ה' התכוין רק לומר, שזה מה שהיה רוצה שיקרה. והראיה לזה - מהפסוק עצמו. מיד לאחר שה' אומר למשה "וַיִּשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ", באותו פסוק עצמו, ממשיך ה' ואומר למשה: "וּבָאתְ אֵתָהּ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְכו' (שם). האם הדברים האלו התקיימו? - לא! זקני ישראל פחדו לבוא אל מלך מצרים, ומשה ואהרן נאלצו להכנס אליו לבדם (שם ה, א, ורש"י שם). הרי, שְׁמָה שה' אמר למשה "וּבָאתְ אֵתָהּ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכו'", לא נאמר לו כהודעת עובדות עתידיות, אלא פגילוי רצון ה', שזה מה שה' היה רוצה שיקרה. אם כך - זהו גם אופיה של האמירה "וַיִּשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ". ה' לא מודיע בזה למשה מה

התלמידים את החלום לרעה - שבעלה עתיד למות⁸. כשחזר רבי אלעזר לביתו וספרו לו את המעשה, אמר להם: מה עשיתם! הרי הרגתם את הנפש! שאין החלום הולך אלא אחר פתרונו (מעשר שני פ"ד ה"ו).

הגמרא מביאה (ברכות נה, ב), שרבי בנאָה חלם חלום, והלך אל עשרים וארבעה פותרי חלומות שהיו בירושלים, וכל אחד פתר לו פתרון אחר, וכל הפתרונות התקיימו, כי כל החלומות הולכים אחר הפה. כדאי תמיד לפתור לטובה, ולא להפך. הגמרא מביאה גם באריכות, שאביי ורבא הלכו לפותר חלומות בשם בר הדיא. בר הדיא זה, מנהגו היה, שמי שמשלם לו - הוא פותר לו לטובה, ומי שלא משלם לו - הוא פותר לו להפך, וכך עשה גם בפעם הזאת. לאביי ששילם לו - הוא פתר כמה דברים לטובה, ולרבא שלא שילם לו - הוא פתר כמה דברים לרעה, וכל הדברים שהוא אמר נתקיימו. בסוף גילה רבא שכל החלומות הולכים אחר הפה, ואז הוא קילל את בר הדיא על הצרות שגרם לו בפתרונותיו, והקללה התקיימה ובר הדיא נהרג במיתה משונה, כפי שמפורש שם בגמרא (ברכות נו, א - נו, ב). מפני שכל החלומות הולכים אחר הפה. בר הדיא רצה פרנסה, אז פתר לטובה רק למי ששילם לו, אבל הוא נענש על זה שפתר לרבא לרעה.

ללמד זכות על ישראל, ולא לקטרג

כפי שראינו, לא רק עם גדולי עולם הקב"ה מדקדק במה שמוציאים מהפה, אלא גם עם יהודים פשוטים. צריך להזהר במה שמוציאים מהפה, כי הפה קובע מאד. זה גם מסביר, למה צריך תמיד ללמד זכות על יהודים, ולא ח"ו לומר עליהם דברי קטרוג. כי הקב"ה מתחשב במה שבני אדם אומרים. מי שח"ו מקטרג על ישראל, הסוף יהיה שגם הוא עצמו יענש, אבל קודם הוא יכול לגרום הרבה צרות לישראל. צריך להזהר לא לקטרג, רק ללמד זכות על ישראל, כמו רבי לוי יצחק מברדיצ'וב, שבכל דבר היה מוצא צד זכות. אומרים, שפעם ראה יהודי אוכל בתשעה באב. שאל אותו: אולי אתה חולה? אמר לו: לא, אני דוקא בריא. אולי שכחת שתשעה באב היום? - לא, לא שכחתי. אולי שכחת שאסור לאכול בתשעה באב? - לא שכחתי שאסור לאכול בתשעה באב. אמר רבי לוי יצחק: ראו כמה דבוק יהודי זה במידת האמת. כמה בזיונות הוא מוכן לסבול, ובלבד שלא יוציא דבר שקר מפיו! ...

ללמד זכות על ישראל זה דבר גדול. חז"ל אמרו, שגדעון בן יואש זכה להציל את ישראל מיד מדיין, מפני שלימד זכות על ישראל. הוא אומר למלאך: "בִּי אֲדֹנָי! יֵשׁ ה' עִמָּנוּ, וְלִמָּה מְצַאֲתָנוּ כָּל זֹאת. וְאַיִה כָּל נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אַבּוֹתֵינוּ לְאֹמֵר, הֲלֹא מִמְצָרִים הִעֲלָנוּ ה', וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ ה' וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְּיָן" (שופטים ו, יג). ומביא רש"י מחז"ל: "פסח היה. אמר לו: אמש הקרני אבא את ההלל, ושמעתיו שהיה אומר בצאת ישראל ממצרים, ועתה נטשנו. אם צדיקים היו אבותינו - יעשה לנו בזכותם! ואם רשעים היו - כשם שעשה להם נפלאותיו חנם, כן יעשה לנו! ואיה כל נפלאותיו?" "וַיִּפְּן אֵלָיו ה' וַיֹּאמֶר: לֵךְ בְּכַתְּךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְּיָן" (שם, יד). אם יש בכך חלום ללמד סנגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים (ילק"ש שופטים רמז סב). רואים את העניין הגדול של לימוד זכות על ישראל. תמיד ללמד טובה על ישראל, ולא לקטרג ח"ו.

אַלִּיכֶם" (בראשית כב, ה) בלשון רבים, זה מה שגרם שיצחק לא נשחט, וחזר חי מהעקידה (מו"ק יח, א). משמע, שאם היה אומר "וְאֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם" בלשון יחיד - יצחק לא היה חוזר חי מהעקדה. זה דבר פלא. וכי באמת הקב"ה רצה שיצחק ישחט, ורק הדיבור של אברהם אבינו הציל את יצחק? ! כנראה שהפשט הוא, שאם הקב"ה היה יודע שאברהם אבינו יאמר "וְאֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם", לא היה נותן לו את הנסיון של העקדה. הקב"ה בודאי לא רצה שיצחק ישחט. אך בשביל שיצחק לא ישחט היה צריך לומר "וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוּבָה אֵלֵיכֶם". אם אברהם לא היה אומר כך, לא היתה יכולה להתרחש ההצלה של יצחק. דבר פלא הגמרא הזו, אבל הגמרא לומדת מכאן ש"ברית כרותה לשפתים", שמה שאדם מבטא יכול לחרוץ גורלות. יש בחז"ל כמה מעשים, שלא דקדקו כ"כ בלשון, ואז קרו אסונות, מפני שהתבטאו באופנים שאינם ראויים. למשל, כאותו מעשה באדם אחד שעבר על גזרת חכמים, ושמע זאת שמואל (האמורא) ואמר: מוטב היה שיכרת ראשו מעליו, ולא יעבור על דברי חכמים. ובאמת לאחר זמן, נכרת ראשו של אותו אדם (יר"ו סוטה פ"ט ה"ו; קהלת רבה י, ז). עוד מעשה מובא בגמרא, שפנחס, אחיו של שמואל האמורא, היה פעם אָבֵל, ומחמת אבלותו לא גזז את ציפורניו. אמר לו שמואל, שהיה יכול לגזור את ציפורניו, כי אין בזה איסור לאבל. אמר לו אחיו: לו אתה היית אבל, האם היית מזלזל באבלותך וגוזז את ציפורניך? ...! לאחר זמן לא רב, נעשה באמת שמואל אבל. אמר לאחיו: בגלל שהתבטאת כפי שהתבטאת, נהיית עכשיו אבל! (מו"ק יח, א) צריך א"כ להזהר מאד. איננו יודעים עד כמה השטן מקטרג. השטן משתמש בכל פליטת פה. צריך מאד לשמור על הלשון.

לפתור חלומות רק לטובה

גם על חלומות כתבו הפוסקים, שאם אדם חלם חלום שמפחיד אותו, שלא יאמר "חלמתי חלום רע", אלא יאמר "חלמתי חלום טוב", אפילו אם בלבו הוא חושב אחרת, כי כל החלומות הולכים אחר הפה (ברכות נה, ב). אם תאמר שהחלום שחלמת הוא חלום טוב - בע"ה הוא יהיה טוב, או לפחות עשוי להיות טוב. אם תאמר שחלמת חלום רע - הוא עלול ח"ו להתגשם כפי שאמרת, ולהיות רע. הגמרא לומדת אצל יוסף, ששר המשקים אומר עליו "וַיְהִי פֶּאֶשֶׁר פֶּתַח לָנוּ כִּן הָיָה" (בראשית מא, יג), ומבינה הגמרא שכוונתו היתה לומר, ש מפני שיוסף פתר כך - היה כך, ואם יוסף היה פותר אחרת - היה נהיה אחרת. הבנה זו מעוררת שאלה, למה באמת בחר יוסף "להרוג" את שר האופים, אם היה יכול לפתור אחרת? אבל כנראה שהיתה ליוסף סבה, לראות ששר האופים לא ראוי לחיות. לשר המשקים היה מגיע לחיות, לשר האופים לא היה מגיע לחיות. אם יוסף היה פותר אחרת, כנראה היה יוצא אחרת.

הירושלמי מביא, שְׁאָל רבי אלעזר באה פעם אשה אחת לפתור לה חלום שחלמה, שנשבר משקוף ביתה. פתר לה את החלום לטובה - שעתידיה ללדת בן זכר⁷. וכן היה, שילדה בן זכר. לאחר זמן חלמה שוב את אותו החלום, ובאה אליו שוב, אך רבי אלעזר לא היה בביתו. אמרו לה התלמידים: ספרי לנו מה חלמת, ואנו נפתור לך את החלום. ספרה להם את החלום, ופתרו לה

מודה שאינני מכיר את החומרה הזאת שלא לקלל גוים, גם ר' אריה לויין עצמו את הגרמנים הוא כן קילל, אבל על יהודים צריך מאד להזהר לדבר רק טובות, ולא ח"ו מלה רעה. הקב"ה משלם מידה כנגד מידה, ומי שמדבר טובות על ישראל - הקב"ה ידון אותו לטובה, לאריכות ימים וכל טוב, ויזכה לראות במהרה בימינו... לא כמו נאצר המצרי, אלא באמת יזכה לראות בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

מספרים, שפעם דברו עם החזון אי"ש, והתבטאו בפניו על אדם רשע אחד - "ימח שמו". שאל אותם החזון אי"ש: אם רשע זה ימות בלי בנים, האם אשתו תזדקק ליבום? אמרו לו: כן, בודאי, למה לא?... אמר להם החזון אי"ש: אם כן, הרי מודים אתם שגם עליו אמרה התורה: "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמַת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין לוֹ... יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה... וְלֹא יִמְחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל" (דברים כה, ה-ו). הרי שגם עליו הקפידה התורה, שלא ימחה שמו בישראל. וא"כ, איך אפשר לומר עליו "ימח שמו"?... אסור לומר על יהודי דבר כזה.

על רבי אריה לויין צ"ל מסופר, שאפילו גויים הוא לא רצה לקלל! בקשו ממנו פעם לקלל את נאצר נשיא מצרים שעושה צרות לישראל, והוא אמר שהוא לא אוהב לקלל, הוא אוהב רק לברך, ולכן הוא מברך אותו שיראה במהרה בביאת המשיח! אני

1. סודם, עמורה, אַדְמָה, צבויים וצוער. [התכנית היתה להפוך את כל חמשת הערים הללו, אלא שלבסוף נהפכו רק ארבע מהן (רש"י בראשית יט, כה), וצוער ניצלה בזכותו של לוט (עי' רש"י שם, כ-כא). ובמדרש מובא, שאמנם צוער לא נהפכה, אבל לאחר שעזב לוט את צוער וישב בהר (שם, ל), נבלעו יושביה באדמה (ב"ר מב, ה. ועי' במפרשים שם). דהבטחת המלאך היתה רק "לְבַלְתִּי הַפְּפִי אֶת הָעֵר יִשְׁרָאֵל דְּפָרְתָה" (בראשית יט, כא), אבל תושבי העיר - נבלעו באדמה, ולכן נקראה העיר צוער - פָּלַע (שם יד, ב. ועי' רש"י שם)].
2. וכן כתב ה"אור החיים" הקדוש: "...לפעמים אמשוך בקסת הסופר בפשטי הכתובים בדרך משונה מדרשת חז"ל. וכבר גליתי דעתי, שאין אני חולק ח"ו על הראשונים אפילו כמלא נימא, אלא שהרשות נתונה לדורשי תורה לעובדה ולזוועה... וארץ החיים מַעֲלַת פִּירוֹת לְכָל זֶרַע זָרֹעַ אֲשֶׁר יִזְרַע בָּהּ בְּעֵלְהָ בֶן תּוֹרָה. רַק לְדַבֵּר הַלְכָה, אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה שְׁמָה הַרוּחַ אֲשֶׁר תִּכְנֹנוּ רֵאשׁוֹנִים - אַחֲרֵיהֶם לֹא יִשְׁנוּ" ("אור החיים" בהקדמתו לתורה).
3. ואכן, יעקב אבינו כבר לא נכשל בטעות הזאת. כשיעקב שולח מנחה לעשו אחיו, הוא שולח רק עזים, תישים, רחלים ואילים, גמלים, פרים, אתונות וְעִזִּים (בראשית לב, טו-טז). עבדים ושפחות - הוא לא שולח. למה? מפני שיעקב נזהר שלא להוציא מרשותו אנשים, ולהעבירם לרשותו של עשו הרשע. בה מו ת אפשר לתת לעשו. לא נפשות (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת וישלח תשס"ח).
4. וכתב ה"קרבן אורה", שמפני שמעשיו של אברהם לשם שמים היו, לכן, למרות הגזרה, "הבטיחו ה' ואמר לו: אֵל תִּירָא אֲבָרָם, אֲנֹכִי מְגֹן לְךָ, שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד (בראשית טו, א). כלומר, אל תירא מפני העבודה והעינוי, כי אנכי מגן לך, ולא ישלטו בהם בעבודתם. ושכרך הרבה מאד בשביל העינוי, כמו שנאמר: וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ כְּכֹשֶׁת גְּדוֹל. ולעומת קושי השעבוד וגודלו, כן היה השכר גדול". וכל זה הובטח לאברהם מפני שסוף סוף פעל לשם שמים ("קרבן אורה" נדרים לב, א ד"ה מפני מה).
5. וכתב ה"קרבן אורה", ששלוש הדעות שנאמרו בגמרא "מפני מה נענש אברהם אבינו, ונשתעבדו בניו למצרים" מכוונות כנגד ג' מיני שעבוד שהיו שם: א') גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ב') ועבדום, ג') וענו אותם... מפני שאמר במה אדע כי אירשנה, נענשו להיות גרים בארץ לא להם. ועבדום (בגוף) - מפני שעשה אנגריא ועבודה בתלמידי חכמים. וענו אותם (בנפש) - מפני שהפריש בני אדם מתחת כנפי השכינה, לכן נענשו בעינוי נפש ("קרבן אורה" נדרים לב, א ד"ה מפני מה).
6. וכן הביא בשמירת הלשון (ח"ב פי"ג) בשם ר' אליהו שיק.
7. על שם היולדת היושבת על המשבר (פני משה שם. וע"ש למה הוא משל לבן זכר דוקא).
8. שהבעל הוא המשקוף של הבית (פני משה שם).